

УДК 821.161.3.09-31“19...”

**АДМЕТНАСЦЬ УВАСАБЛЕННЯ ГЕРОЯ Ў КАНТЭКСЦЕ
ЖАНРАВА-ПРАБЛЕМНЫХ ПОШУКАЎ БЕЛАРУСКАГА РАМАНА КАНЦА XX СТАГОДДЗЯ**

*канд. філал. навук, дац. Г.В. НАВАСЕЛЬЦАВА
(Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Маішэрава)
novoseltseva.anna@mail.ru*

Беларускі раман у канцы XX ст. перажывае актуальныя праблемныя пошукі, жанрава-стыльовую трансфармацыю, узбагачаецца новымі жанравымі разнавіднасцямі. Увага мастака слова скіравана на асобу галоўнага героя, увасабленне якой прадвызначае структурную арганізацыю і сюжэтнае развіццё. Раманістыка Васіля Гігевіча выяўляе характэрныя для прыгожскага пісьменства гэтага часу эстэтычныя адметнасці. У рамане «Доказ ад процілеглага» адбываецца правакацыя чытача, што скіроўвае да асэнсавання духоўнага свету сучасніка. У навукова-фантастычным рамане «Кентаўры» трагічны лёс галоўнага героя прымушае чытача задумацца пра ўплыў навуковага прагрэсу на развіццё грамадства.

***Ключавыя словы:** беларускі раман, галоўны герой, аўтар і чытач, традыцыя і наватарства, Васіль Гігевіч.*

Уводзіны. Сацыякультурныя фактары напрыканцы XX ст. шмат у чым прадвызначаюць зварот да наватарства, эксперыментатарскі падыход мастакоў слова. Абнаўляецца жанрава-стыльовая палітра літаратуры, умацняецца яе скіраванасць на паказ асобы, свядомасці чалавека. Значны ўплыў эстэтыкі гомацэнтрычнасці адчувае раман, у жанравай прыродзе якога закладзена адлюстраванне ўзаемаадносін асобы і грамадства. Абнаўленне жанру адбываецца праз акцэнтаванне інтэлектуальнага пачатку, павышаецца роля ўмоўнасці, асацыятыўнасці, аўтарскага падтэксту. Пісьменнік звяртаецца да чытача як раўнапраўнага ўдзельніка творчага працэсу, бачыць у ім сааўтара. У літаратурнай практыцы ўсё больш шырока выкарыстоўваюцца адметныя прыёмы постмадэрнісцкага пісьма.

Асноўная частка. Як слушна акцэнтуюе ўвагу М.А. Тычына, у беларускай літаратуры з сярэдзіны 80-х гадоў прыкметна пашыраецца адлюстраванне “эмацыянальнай сферы чалавека, якая раней зводзілася да спрошчаных пачуццяў любові-нянавісці і не ведала ніякіх адценняў” [1, с. 31]. У прыватнасці, літаратура ўжо бярэ на сябе смеласць адкрыта гаварыць пра імкненне асобы да свабоды самавыяўлення. Акрамя таго мастакі слова прад’яўляюць павышаныя патрабаванні да грамадскай актуальнасці ўласных твораў, змяняюць сваё стаўленне да чытача, роля якога істотна ўскладняецца. Чытач выступае не толькі патэнцыйным адрасатам, з якім аўтар спрабуе наладзіць кантакт, але і “тэарэтычным канструктам, элементам структуры твора, што вызначае праграму яго ўспрымання” [2, с. 284]. У выніку пашыраюцца творы з адкрытым фіналам, якія ўключаюць чытача ў творчае супрацоўніцтва. У рамане змяняецца спецыфіка рэпрэзентацыі галоўнага героя, асоба якога знаходзіцца ў цэнтры мастацкага дзеяння. Паглыблена аналізуе структуру рамана галоўнага героя Л.Я. Гінзбург, якая вылучае такія ўстойлівыя літаратурныя мадэлі, як персанаж-маска, сацыяльна-маральны тып, літаратурны характар, герой-ідэя, герой-сімвал, “герой, амаль роўны працэсу свядомасці” [3]. Літаратура XX ст., працягвае даследчыца, выкарыстоўвае розныя спосабы стварэння персанажа, у тым ліку імкнецца замяніць яго працэсам. Мастак слова звяртаецца да ўвасаблення абсурднага героя, “загаддзя аддаленага ад тых каштоўнасцяў, якія людзі разглядаюць як найвышэйшыя і абсалютныя. Выключаны ён і з кола ўсіх каштоўнасцяў, цікавасцяў, мэтаў, якія датычаць сферы сацыяльных адносін, якія ўяўляюцца чалавеку то як безумоўныя, то як адносныя, але тым не менш дзейсныя” [3, с. 141]. У беларускім рамане вызначанага часу ўзмацняецца тэндэнцыя да ўвасаблення адметнага героя, у вобразе якога заяўлена шмат наватарскага, увага аўтара скіравана на эмацыянальную сферу, прадстаўлены і некаторыя рысы абсурднасці.

У рамане “Доказ ад процілеглага” (1983) Васіль Гігевіч на ідэйна-мастацкім узроўні выкарыстоўвае прыём правакацыі чытача, у выніку чаго скіроўвае да асэнсавання духоўнага свету сучасніка. Шматгеройны твор “у час яго з’яўлення можна было аднесці да прозы эксперыментальнай” [4, с. 823]. Бессюжэтнае мастацкае дзеянне, якое нагадвае “плынь свядомасці”, раскрываецца на працягу дваццаці чатырох гадзін. Супрацоўнікі лабараторыі “нешта робяць, пра штосьці гавораць, спрачаюцца, думаюць, у думках вяртаюцца ў мінулае. <...> Гэтая звычайнасць узятая як бы ў рамкі свету навукова-тэхнічнай рэвалюцыі” [4, с. 824]. Апошняя змяняе не толькі паводзіны, светапогляд асобы, але і надзвычайна ўплывае на духоўнасць усяго грамадства, як паказвае аўтар на тыповых прыкладах, не ў лепшы бок. Пісьменнік даследуе прычыны і наступствы нелагічнай сацыяльнай з’явы: у выніку навукова-тэхнічнага прагрэсу паляпшаюцца матэрыяльныя ўмовы жыцця, але ў той жа час духоўнае жыццё неапраўна збядняецца. Васіль Гігевіч выбірае для паказу некалькіх звычайных герояў, розных па ўзросту і сацыяльнаму статусу. На працягу

аднаго працоўнага дня прасочваюцца іх паводзіны, духоўныя перажыванні, за якія чытачу прапануецца самому вынесці маральна-этычныя ацэнкі.

Каларытнай асобай выступае Раман Барысавіч Алмазаў, выдатны тэхнік, добры псіхолаг, галоўны жыццёвы прынцып якога – дабрабыт і спакой. Усе духоўныя высілкі героя скіраваны на тое, каб нічога не паўплывала на яго настрой, нічога не парушыла заведзенага ладу. Такім чынам Раман Барысавіч падобны на добра адрамантаваны тэхнічны прыбор, бездакорны ў рабоце, але духоўна мёртвы. Калі Раман Барысавіч шчаслівы сямейнік сталага ўзросту, то Эма Міхайлаўна – сярэдніх гадоў, адна гадуе сына. Яна з цяжкасцю знаходзіць паразуменне з падлеткам, крыўдуе, што жыццё не склалася так, як хацела, зайздросціць, лёгка паддаецца эмоцыям. Письменнікам створаны вобраз неглыбокай, трошкі легкадумнай асобы, якая, тым не менш, адчувае сябе адзінокай і няшчаснай. Думае пра тое, каб стварыць уласную сям'ю, яшчэ адзін супрацоўнік лабараторыі, малады чалавек Віталь. Апошні паказаны як заўзятый аматар кароткіх знаёмстваў, што ні да чаго не абавязваюць. Хлопец, які імкнецца выкрасліць нават з уласных успамінаў вясковую частку сваёй біяграфіі, эгаістычны, ужо духоўна чэрствы, няздольны на спагаду, але шукае спагады сам, нават не ўсведамляючы апошняга.

У некалькі больш светлых фарбах паказаны сумленны працаўнік Макрыцкі, які, хоць і паводзіць сябе пасіўна, рэфлексуе наконт свайго духоўнага жыцця. Так, герой са здзіўленнем ловіць сябе на тым, што пра хакей думае не меней, чым пра нейтронныя бомбы і крылатыя ракеты, якія пагражаюць бяспецы ў свеце. “Як дзіўна і незразумела было тое, што пасля добрай, мяккай, найчасцей народнай песні ён тут жа мог слухаць чарговы пашлаваць шлягер” [5, с. 26–27]. Менавіта Макрыцкаму, які чуйна ўспрымае акаляючы свет, аўтар давярае праходзіць выпрабаванне на спагаду да чалавека, хоць і не паказвае выніку, што скіроўвае разважаць і ацэньваць яго духоўны патэнцыял. Яшчэ адным тыповым прыкладам аўтарскага сучасніка выступае Разорчык, працавіты і чуйны да людзей. Шчыры, гатовы абараняць сваю жыццёвую пазіцыю, ён адчувае духоўную павязь з вясковым мінулым. Герой не ў апошняю чаргу няшчасны з-за таго, што адзінокі ў сваіх меркаваннях, яго не ва ўсім разумеюць нават блізкія. У нейкай меры выконваючы ролю гнанага прарока, ён прадбачыць трагічны варыянт будучыні. Калі ў сучаснасці страта духоўнасці яшчэ для многіх невідавочная, то ў будучым гэты незваротны працэс дасягне свайго апагея. Жажлівае відовішча страты чалавекам чалавечага паказваецца ў рамана праз сэнсаўтваральны прыём фантазмагорыі.

Філасофскі тэзіс, які па-мастацку даказваецца метадам ад процілеглага, сфармуляваны лаканічна: “Гэта чалавеку душа за сябе помсціць. <...> Чалавек жыве не толькі целам, а і духам. <...> Заганарыўся чалавек сваёю сілаю, наеўшыся ўдасцаль, думаць пачаў, што яму ўсё дазволена” [5, с. 138]. Душа, як вынікае з філасофскай канцэпцыі пісьменніка, трымаецца на дабыні, надзеі і спачуванні. З гэтымі адвечнымі аксіялагічнымі паняццямі кантрастуе іншасказальны вобраз электронна-вылічальнай машыны, у чым выяўляецца лірычны пачатак рамана.

У творы “Мелодыі забытых песень” (1988) Васіль Гігевіч працягвае асэнсаванне праблемы духоўнай пераемнасці, супастаўляе жыццёвы ўклад гараджаніна і вяскоўца. Нельга не пагадзіцца з тым, што стыхія білінгвізму “расстаўляе аўтарскія акцэнт” [6, с. 41], руская мова ў дыялогах выступае сродкам стварэння вобразаў. Письменнік разглядае жыццёвую гісторыю, на прыкладзе якой паказвае ўчынкі Івана Вескаўца (відавочна гаворчае прозвішча) і карэннай гараджанкі Элеаноры. Калі герой вызначаецца працавітасцю, шчырай зацікаўленасцю навукай, цярылівым стаўленнем да побытовых цяжкасцяў, то капрызлівая гераіня жадае штодзённага свята, нязменнай увагі і захаплення. У розных па характарах, супрацьлеглых па светапоглядных пазіцыях герояў не атрымліваецца наладзіць сумеснае сямейнае жыццё. Пажаніўшыся пад уплывам юнацкіх пачуццяў, Іван і Элеанора праз нейкі час разыходзяцца. Гераіня ўспрымае гэту падзею проста, Іван – з цяжкімі пакутамі. Найцяжэй успрымае такую навіну Іванава маці, вясковая жанчына, якой выпаў нялёгкі лёс. Даведаўшыся пра сынаў развод, у яе ўзнікае прыкрае адчуванне, нібы гэта яна сама разводзіцца са сваім чалавекам, з якім пражыла ўсё жыццё. Такім чынам чытачу ненавязліва дэманструецца найвышэйшая мера маральнасці.

Аўтар паслядоўна прасочвае, што горад, які дае працу і адукацыю вясковым, уплывае на людзей не ў лепшы бок. Траціцца сувязь паміж бацькамі і дзецьмі, што ілюструецца праз узаемаадносінны Івана і яго дачкі Анжэлы. Сваркі бацькоў, выхаванне ў няпоўнай сям'і нявечаць духоўны свет дзіцяці: “Штосьці цьмянае і грознае насоўвалася і насоўвалася на іх сям'ю. Відаць, боль ад гэтага цьмянага і грознага, што днямі вісела ў кватэры, і быў самым важным ва ўспамінах пра той час <...> Анжэла адчувала душэўную раздвоенасць: трэба было ладзіць і з бацькам, і з маці, трэба было рабіць выгляд, што глухая і сляпая...” [7, с. 277–278]. Гэта пазней вырашальна ўплывае на паводзіны ўжо дарослага чалавека, які асацыяльным чынам будзе сваё жыццё.

Услед за аўтарскім вызначэннем жанру твор называецца раманам, што, думаецца, патрабуе некаторага ўдакладнення. У цэнтры ўвагі не столькі ўзаемаадносінны асобы і грамадства, колькі паказальная гісторыя сямейных стасункаў, у нечым тыповая для пісьменніцкай сучаснасці. Безумоўна, Васіль Гігевіч заяўляе свайго адметнага героя, якога і характарызуе літаратурная крытыка: “Тэхнар, які арыенту-

еще ў пытаннях анталогіі і любіць музыку, адзінокі, стомлены, адарваны ад вёскі (да горада так і не прырос), патэнцыяльная ахвяра” [6, с. 40]. Падпарадкоўваючы індывідуальнае тыповаму, пісьменнік не ўвасабляе раманнага раскрыцця характару. З іншага боку, логіка сюжэтнага развіцця не патрабуе паўнаватарскага канфлікту, што адпавядае эстэтычным прыкметам раманічнай аповесці.

Васіль Гігевіч увасабляе свайго героя і ў навукова-фантастычным рамане, які для беларускай літаратуры вызначанага перыяду выступае наватарскай эстэтычнай з’явай. Як зазначае пра фантастычную прозу пісьменніка Юрый Станкевіч, “аповесці-папярэджанні “Карабель” і “Марсіянскае падарожжа” – безумоўна, лепшыя ў беларускай фантастыцы. І хаця некаторыя яго сюжэты другасныя (так, аповесць “Карабель” пабудавана падобна “Пасынкаў Сусвету” Роберта Хайнкайна, а тэму штучнага інтэлекту распрацоўвалі шматлікія фантасты свету, пачынаючы з Айзека Айзімава), тым не менш Васіль Гігевіч здолеў стварыць моцныя і арыгінальныя рэчы” [8, с. 46–47]. У савецкім літаратуразнаўстве навукова-фантастычны раман вызначаўся як сінтэз жанравых рыс “сацыяльнай утопіі, рамана філасофскага, сатырычнага і псіхалагічнага” [9, с. 359], а таксама як свабодная мастацкая прагностыка. Для рамана гэтай жанравай разнавіднасці важная распрацоўка дынамічнага сюжэта, багатага падзеямі, вострымі сітуацыямі, асоба раскрываецца чытачу найперш “інтэлектуальна-творчым бокам” [10, с. 347], аддаецца перавага яркаму, індывідуальнаму характару.

Раман “Кентаўры” (1993) з’яўляецца творчым водгукам пісьменніка на трагічныя наступствы Чарнобыльскай катастрофы. Як слухна звяртае ўвагу С.А. Андраюк, непасрэднае знаёмства “з навуковымі данымі, з наступствамі неабачлівых навуковых эксперыментаў і практычных укараненняў не да канца правяраных і апрабаваных навуковых ідэй не маглі не паўплываць на агульныя адносіны да сучаснай навукі, на трывожнае бачанне будучыні чалавецтва і чалавека” [4, с. 833]. Навуковая фантастыка Васіля Гігевіча – працягвае даследчык – паказвае як неабмежаваны навукова-тэхнічныя магчымасці сучаснага грамадства, так і спасціжэнне чалавека, працэс яго ўдасканалення. Нельга не пагадзіцца, што ў абодвух выпадках пісьменніка цікавіць найперш духоўны свет соцыуму і, варта дапоўніць, духоўны свет вучонага-эксперыментатара, які імкнецца перайначыць аснову, дзеля чаго робіць надзвычай смелыя крокі. Думаецца, у гэтым святле па-наватарску асэнсоўваюцца хрэстаматычныя праблемы выбару і адказнасці, пошуку чалавекам спрадвечных ісцін, якія вырашальна ўплываюць на ўсю светапоглядную сістэму.

Галоўным прадметам аўтарскай увагі ў рамане “Кентаўры” выступае найперш вобраз галоўнага героя-навукоўцы. Васіль Гігевіч выбірае форму аповеду ад імя каментатара – між іншым, таксама прадстаўніка навуковай прафесіі, якому блізкія да разумення памкненні і праблемы калегі і якому перададзена значная мера аўтарскага аўтарытэту. Каментатар вядзе прыватнае расследаванне жыцця і дзейнасці біяфізіка Федарчука, не толькі знаёміць з гэтым героем маладасведчанага чытача, але і для сябе адкрывае шмат новага. Дзеля большай ступені аб’ектыўнасці выкарыстаны эпістальны прыём “запіснай кніжкі”, дзе ўтрымліваюцца не толькі спецыфічныя навуковыя запісы, але і разгорнутыя замалеўкі з маленства, юнацтва, сталасці, што дазваляе прасачыць станаўленне і развіццё асобы. Напачатку чытач бачыць вясковага хлопчыка, для якога драўляная школа была тым, чым для яго бацькоў і дзядоў – царква. Адзеньваючы мінулае з вышыні часу, Федарчук прызнаецца, што “быў прыстойным вучнем, вучыўся на пяцёркі і ганарыўся сваім пазнаннем. І, канечне ж, лічыў сябе больш разумным за сваіх малаграматных бацькоў, якія нічагусенькі не кумекалі ў гэтых навуковых законах” [11, с. 51]. Не толькі сваёй асабістай праблемай, але і праблемай свайго пакалення галоўны герой лічыць тое, што сістэма адукацыі вылепіла з яго прагматыка-матэрыяліста з халоднай логікай.

У выніку прыходзіць час новай маралі, даказанай навуковымі законамі. Здавалася б, гэтыя законы павінны спрыяць як тэхнічнаму развіццю, так і духоўнаму ўдасканаленню грамадства. Аднак новая мараль, успрынятая ў форме лозунгаў “Хапай, як можаш, насалоду пры жыцці, бо пасля смерці нічога няма!”, “Мы не можам чакаць літасці ад прыроды, узяць яе ў свае рукі – наша задача!”, не мае нічога агульнага з духоўнай традыцыяй, штурхае на прагматычныя, карыслівыя ўчынкi. У рамане паўстае сімвалічна шматзначны вобраз маленькага хлопчыка, пра якога гаворыцца, што ён з пасляваеннай напайгалоднай вёскі, што ў яго пальцы запэцканы чарніламі, і што ён вельмі баіцца. Трагічна, што ўжо ў такім узросце хлопчык баіцца ўласнай смерці, якая адбудзецца яшчэ далёка няхутка, але ж адбудзецца, і гэты жах штурхае на пошукі, ён імкнецца зрабіць адкрыццё, каб паспець пераадолець гэту невырашальную праблему. Варта казаць пра іншасказальнае ўвасабленне дарослага пакалення, якім аказалася аспрэчанай вера ў духоўную несмяротнасць, у выніку чаго згубілася повязь з каранямі. З гэтага пакалення і выйшлі вынаходнікі-эксперыментатары, унутрана падрыхтаваныя змяняць і грамадства, і прыродны свет да непазнавальнасці.

У гэтым творы пісьменнік паказвае сябе яркім наватарам, увасабляе складаную прасторава-часавую арганізацыю, на сэнсаўтваральным узроўні выкарыстоўвае прыём правакацыі чытача. Напрыклад, каментатар зазначае, што стараецца як мага менш выказвацца наконт запісаў Федарчука, якія вызначаюцца суб’ектыўнасцю, паколькі зроблены яшчэ напачатку перабудовы. Чытач разумее з запіснай кніжкі галоў-

нага героя, што той не прымае многія ідэі гэтага грамадскага часу, з'яўляецца традыцыяналістам і нават кансерватарам у лепшым разуменні гэтага паняцця. Федарчука раздражняюць і злуюць мітынгі нефармалаў, парнаграфічныя з'явы свабоднага мастацтва, якое стала вынікам "плюралістычнага бачання свету", доўгія чэргі ў магазіны, дзе ўзнікаюць сваркі, бывае, што і бойкі. Галоўны герой паказаны разважлівым, удумлівым, засяроджаным на сваёй справе чалавекам, які, разам з тым, здольны чуйна ўспрымаць акаляючы свет. З такой асобай чытач пачынае суадносіць лепшыя маральна-этычныя якасці, ставіцца з даверам да яе ўчынкаў, з павагай – да навуковай дзейнасці. Узнікае спадзяванне, што і са смелым эксперы-ментам павінна быць усё як след.

Напачатку мала насцярожвае спецыфічная Федарчукова прагавітасць, якая праяўляецца не ў палі-тычных патрабаваннях, не ў спажывецкіх інтарэсах, а ў навуцы. Пасля зацвярджэння праекта ў Акадэміі навук герой адчувае сябе сапраўдным пераможцам, пры гэтым перажывае неўласцівыя для такога стану пачуцці: "Я адчуў, што бяссонныя ночы, пакутлівыя дні, праведзеныя за рабочым сталом, у ціхай чы-тальнай зале бібліятэкі, глухое раздражненне і незадаволенасць на сябе, на сваё бяссілле разабрацца ў ланцугах формул, у лагічна-асацыятыўных сувязях, што нябачнымі ніткамі пранізваюць і яднаюць як жывую, так і мёртвую матэрыю – гэтае бяссілле і незадаволенасць сабою паступова і непрыкметна пера-лівалася з маёй душы чортведама на каго, здаецца, ці не на горад, які здаваўся змрочным і бяссэнным, прапітаным людской чэрствасцю і эгаізмам" [11, с. 25]. Трывожнае прадчуванне, што герой не ведае меры, падрыхтоўвае ўспрыманняе кульмінацый рамана – непасрэдна рэалізацыі эксперы-мента.

Праз спасціжэнне духоўнага свету асобы пісьменнік раскрывае навукова-фантастычную інтэрпрэ-тацыю грамадскай рэчаіснасці, мадэлюе яе актуальныя праблемы ў створанай вымыслам рэальнасці. Паслядоўна паказвае развіццё апошняй як верагоднай для чалавечага грамадства, чым заяўляе арыгіналь-ную філасофскую канцэпцыю. Дзеля ажыццяўлення праекта пабудаваны цэлы гарадок, дзе працуюць навукоўцы, якія паводзяць сябе, як і звычайныя людзі: сварацца з жонкамі, вырашаюць побытавыя пра-блемы і інш. Знакава, што эксперымент не мае ніякага поспеху, пакуль не ўмешваецца звышчалавечая прыродная сіла – маланка. Калі ж на Базе кентаўраў ажывае міф, Федарчук адчувае не радасць, а трывогу, паколькі тыя з'явы, якія ён назірае ў лабараторных умовах, у вялікім маштабе адбываюцца ў рэальным грамадстве. Развіццё кентаўраў паскорана паўтарае эвалюцыю чалавецтва, у прыватнасці, напачатку да-следчыкі са шкадобай назіраюць, як кентаўры змагаюцца адзін з адным. Пазней здзіўляюцца, бо кентаў-ры, якія навучыліся будаваць самалёты, падлятаюць да ілюмінатараў, за якімі знаходзяцца іх стваральнікі, і ўзіраюцца ў шкло. А яшчэ пазней, калі кентаўры спрабуюць прабіваць ілюмінатары, вымушаны прыняць рашэнне знішчыць сваіх створаных братоў па розуме.

Апошняе рашэнне маральна знішчае самога Федарчука, які задаецца пытаннямі, адрасаванымі чытачу: "Што творым мы на Зямлі сваёй тэхналагічнай дзейнасцю?" [11, с. 157] і "Ці не з'яўляемся мы самымі жahlівымі шкоднікамі на яе агромістым целе?.." [11, с. 157]. З мажлівых адказаў паўстаюць новыя пытанні, якія гучаць як папярэджанне ўсім навукоўцам, якія ўзялі на сябе ролю Бога. Рацыяналіст-Федарчук урэшце сумняваецца: "Няўжо і сапраўды маюцца межы пазнання, за якія чалавеку са спагане-най душою нельга заступаць?" [11, с. 160]. Перад заўчаснай смерцю вучоны разважае над пытаннямі, што ёсць чалавек і ягонае жыццё, што ёсць смерць, што ёсць вечнасць і бессмяроцце і прызнаецца, што ён так нічога і не ўведаў.

Структурна аповед пабудаваны такім чынам, што пісьмовыя запісы пра эксперымент і яго вынікі, заключныя філасофскія разважанні робяцца Федарчуком тады, калі ён ужо прызнаны псіхічна хворым. Як бачым, аўтар не настойвае на сваёй маральнай праваце, не навязвае сваёй думкі чытачу. Федарчук ус-прымаецца як адзін з многіх вучоных, дзіця свайго часу, які імкнуўся вырашыць праблемы павышанай значнасці, але вынікі яго дзейнасці прынеслі толькі шкоду. Каментатар, захоўваючы знешнюю аб'ек-тыўнасць, падае вычарпальныя звесткі, дастатковыя для вынясення маральна-этычнай ацэнкі, што ў нейкай ступені дае мажлівасць назваць твор аўтарыяльным раманам. Разам з тым трагічны лёс галоў-нага героя прымушае чытача задаваць пытанні пра ўплыў навуковага прагрэсу на развіццё грамадства, асэнсоўваць неадназначную ролю навукі, актывізуе ўдумлівы пошук прычын і наступстваў культурна-сацыяльных праблем.

Заклучэнне. Такім чынам, раманыстыка Васіля Гігевіча выяўляе характэрную для прыгожага пісь-менства гэтага часу эстэтычную тэндэнцыю. Раман перажывае актуальныя праблемныя пошукі, жанрава-стыльовую трансфармацыю (паказальным прыкладам выступае твор "Мелодыі забытых песень"), узбага-чаецца новымі жанравымі разнавіднасцямі (навукова-фантастычны раман). Увага мастака слова скіра-вана на асобу галоўнага героя, увасабленне якой прадвызначае структурную арганізацыю і сюжэтнае раз-віццё. Традыцыйны для беларускай літаратуры зварот да вобраза вяскоўца, у прыватнасці, па светапог-ляду і выхаванню, адбываецца ў кантэксце сучасных аўтару рэалій, што абумоўлівае пераасэнсаванне вя-домых маральна-этычных катэгорый. У рамане "Доказ ад процілеглага" не створана ніводнага індывіду-альнага характару, аўтар рэпрэзентуе рэчаіснасць у вобразах-тыпах, пераважна адмоўных. У рамане "Кен-

таўры” паслядоўна прасочваецца маральнае самазнішчэнне галоўнага героя, які шчыра займаецца навуковай дзейнасцю, стваральнай па азначэнні, у чым і выяўляецца абсурднасць.

ЛІТАРАТУРА

1. Тычына, М. А. Ад “антрапалагічнага крызісу” да “антрапалагічнага пераходу” / М. А. Тычына // Чалавечае вымярэнне ў сучаснай беларускай літаратуры / М.А. Тычына [і інш.] ; НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы. – Мінск, 2010. – С. 22–168.
2. Кісялёва, Л. Г. Роля Чытача ў літаратурным працэсе / Л. Г. Кісялёва // Чалавечае вымярэнне ў сучаснай беларускай літаратуры / М.А. Тычына [і інш.] ; НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы. – Мінск, 2010. – С. 283–352.
3. Гинзбург, Л. Я. О литературном герое / Л. Я. Гинзбург. – Л.: Сов. писатель, 1979. – 222 с.
4. Андраюк, С. А. Васіль Гігевіч / С. А. Андраюк // Гісторыя беларускай літаратуры ХХ стагоддзя : у 4 т. / НАН Беларусі, Аддз-не гуманітар. навук і мастацтваў, Цэнтр даслед. беларус. культуры мовы і літ. ; навук. рэд. У. В. Гніламёдаў, С. С. Лаўшук. – Мінск : Беларус. навука, 2015. – Т. 4., Кн. 3. – С. 806–835.
5. Гігевіч, В. Доказ ад процілеглага : раман / В. Гігевіч. – Мінск : Маст. літ., 1985. – 199 с.
6. Шаўлякова, І. Сола для какетлівага карабля / І. Шаўлякова // Крыніца. – 1998. – № 4. – С. 38–42.
7. Гігевіч, В. Мелодыі забытых песень : аповесці, раман, апавяданне / В. Гігевіч. – Мінск : Маст. літ., 1988. – 335 с.
8. Станкевіч, Ю. Лятальнасць зыходу / Ю. Станкевіч // Крыніца. – 1998. – № 4. – С. 46–48.
9. Бритиков, А. Ф. Русский советский научно-фантастический роман / А. Ф. Бритиков ; АН СССР, Ин-т русской литературы. – Ленинград : Наука, 1970. – 448 с.
10. Синявский, А. Современный научно-фантастический роман / А. Синявский // Пути развития современного советского романа ; АН СССР, Ин-т мировой лит-ры им. А.М. Горького; отв. ред. В. М. Озеров. – М., 1961. – С. 333–350.
11. Гігевіч, В. Кентаўры: раман, аповесці, апавяданне / В. Гігевіч. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 333 с.

Паступіў 21.03.2019

PROTAGONIST'S IMAGE PECULIARITIES IN THE CONTEXT OF GENRE AND PROBLEMATICS OF THE LATE TWENTIETH CENTURY BELARUSIAN NOVEL

H. NAVASELTSAVA

The late twentieth century Belarusian novel is experiencing a current problematic quest genre and stylistic transformation, enriched with new varieties of genre. The artist's attention to words directed at the person of the hero, whose embodiment determines the structural organization and plot development. Vasil Gigeovich finds characteristic of belles-lettres still aesthetic features. In his novel "Proof by contradiction" comes reader provocation that sends to the understanding of the spiritual world contemporary. In the science fiction novel "Centaur", the tragic fate of the protagonist makes the reader think about the impact of scientific progress on society.

Keywords: *Belarusian novel, the main character, the author and the reader, tradition and innovation, Vasil Gigeovich.*